

Király Katalin

Ének-zene

MUZSIKÁLÓ NAGYVILÁG

7

MUZSIKÁLÓ NAGYVILÁG

Király Katalin

Ének-zene

7. osztály

TIZENNEGYEDIK, VÁLTOZATLAN KIADÁS

Mozaik Kiadó – Szeged, 2019

Előszó

Értékes és olvasmányos a 7. osztályos ének-zene tankönyv, amely kaput nyit a zene, az irodalom, a történelem, a képzőművészet és a honismeret felé is.

Előtérbe kerül a művészeti szemlélet egységének kiteljesítése. Izgalmas, muzsikáló feladatokban jelennek meg a gyakorlatok és ismétlések a „tudás anyjának” lehetőségével.

A tankönyv feltétlenül gazdagítja a gyerekek művészeti érzékét, és emeli az általános műveltség szintjét.

Szőnyi Erzsébet

A tankönyv fejezetei

Ünnepek, ünnepélyek ♦ 4

Népdalok, feldolgozások ♦ 18

Aromantika kora ♦ 65

Dalgyűjtemény ♦ 115

Ünnepek, ünnepélyek

A Himnusz

A 48-as forradalmat előkészítő nemzeti törekvések izzó légkörében, 1844. február 29-én Bartay Endre, a Nemzeti Színház igazgatója pályázatot írt ki **Kölcsey Ferenc** Himnusz című versének megzenésítésére. Erkel az utolsó pillanatban látott hozzá a munkához. A pályamunkák nyilvános bemutatására 1844. július 2-án került sor. Az est végén a 13 pályázó közül **Erkel Ferencet** ünnepelték jeles szerzeményéért.

A zeneszerző így számolt be Gárdonyi Gézának a jeles eseményről:

„Elérkezett a döntés napja. A színház ünnepi díszben. Mert, hogy nem választott pályabírák döntöttek, hanem maga a közönség. Elkezdtüek. A közönség figyelemmel hallgatta ezt is, azt is. De nem fokozódott a hangulat. Végre az enyimre került a sor. Az én dallamom egyszerre áhitatra keltett mindenkit. Az arcok megmeredtek, a szemek megteltek könnyel. És alighogy az utolsó sor elhangzott, a tapsolásnak és az éljenzésnek orkánja rázta meg a színházat. A közönség döntött!”

V. Majzik Mária képzőművész Himnusz szobra Budakeszin, felavatva 2006 májusában

Erkel Ferenc – Kölcsey Ferenc: *Himnusz*

Himnusz

Kölcsey Ferenc

Andante religioso (♩ = 60)

Erkel Ferenc

Sz *p* Is - ten, áldd meg a ma - gyart, Jó kedv - vel, böl - ség - gel,
M *p* Is - ten, áldd meg a ma - gyart, Jó kedv - vel, böl - ség - gel,
A *p*

Nyújts fe - lé - je vé - dő kart, Ha küzd el - len - ség - gel.
Nyújts fe - lé - je vé - dő kart, Ha küzd el - len - ség - gel.

mf Bal - sors a - kit ré - gen tép, *f* Hozz rá víg esz - ten - dőt,
mf Bal - sors a - kit ré - gen tép, *f* Hozz rá víg esz - ten - dőt,

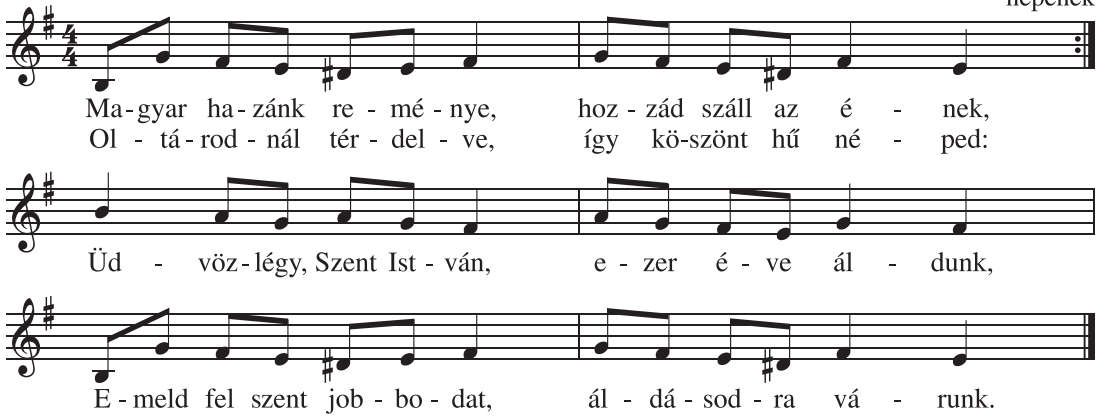
ff Meg - bűn - hód - te már e nép A *p* múl - tat s jö - ven - dőt!
ff Meg - bűn - hód - te már e nép A *p* múl - tat s jö - ven - dőt!

Andante religioso: áhítatos lassúsággal

Szent István királyhoz

Tamás Győző

népének

Ma-gyar ha-zánk re - mé - nye, hoz - zád száll az é - nek,
Ol - tá - rod - nál tér - del - ve, így kö - szönt hí né - ped:
Üd - vöz - légy, Szent Ist - ván, e - zer é - ve ál - dunk,
E - meld fel szent job - bo - dat, ál - dá - sod - ra vá - runk.

2. Hívő magyarok népe, tekints fel az égre,
Örök fényben ott ragyog Árpád nemzedéke.
Mennyei kórus zeng: „Boldogasszony Anyánk”,
El ne felejtsd népedet, így könyörgünk hozzád.

Dr. Bánk József, váci megyéspüspök rendszerezte a dallamot

Vad volt a magyar, s hitetlen
– Attila király alatt,
S mint zsarnok-szokás, kegyetlen
Dúlta az országokat.
Ám Istvánnak idejében
Hitből új világ terem,
S a kegyetlenség helyében
Úrrá lesz a kegyelem.

*Részlet Szent István
zsolozsmájából.
Esztergomi Antifonale – XV. sz.
Sík Sándor fordítása*

*A templomalapító királyi pár
(Képes Krónika)*

Tamás Győző: *Szent István királyhoz* – népének

Kodály Zoltán: Hány János

Műfaja: Daljáték 4 kalandban, elő- és utójátékkal.

A daljáték zenei anyaga: – eredeti formában megszólaltatott népdalok
– önálló zenekari részek (**intermezzo: közjáték**)

Szövegének alapja: Garay János (1812–1853) Obsitos című költeménye, amelyet 1926-ban Paulini Béla és Harsányi Zsolt egészített ki további részletekkel.

Ennek alapján Kodály Zoltán a zene eszközeivel igazi daljátékhóstit varázsolt a Hány figurájából. A zeneszerző a számunkra is legfontosabb érzéseket szólaltatta meg: ragaszkodást a magyarsághoz és a szülőföldhöz, hűséget a családjához és a szerelmükhöz.

A mű szereplői:

Hány János	bariton
Örzse, a mátkája	mezzoszoprán
Ferenc császár	próza
Császárné	szoprán
Napóleon	bariton
Mária Lujza, Ferenc császár leánya, Napóleon felesége	mezzoszoprán
Marci bácsi, a kocsis	bariton
Ebelasztin báró	tenor

Bíró uram, a deák, határőrök, udvarhölgyek, gyerekek és még sokan mások.

Ki volt Hány János?

A szabadságharcot megelőző időkből a szekszárdi szüretkezők rendszeresen vendégeskedő Garay János itt találkozott Hányval, az obsitossal (kiszolgált katona). Feltehetően a főjegyző pincéjében barátkoztak össze.

Bodnár István, Szekszárd történetírója a következőket írta róla:

„Hány bátyánk valóban élt, fazekasmester volt Szekszárdon, itt csinálta mértékre készült fődőit, amelyek vagy beleestek a fazekakba, vagy egy félarasszal nagyobbak voltak, mint kellett. Ma is emlegetik híres kályháit, amelyek felrakás után egy óra múlva összeomlottak, ami természetes, mert szerinte: „semmi sem tarthat örökké!”

A daljáték rövid tartalma:

ELŐJÁTÉK: A nagyabonyi kocsmában az öreg Hány meséli fiatalkori kalandjait.

I. Kaland: Hány mint huszár, lovagiasan segít Mária Lujzának, aki azonnal beleszeret, s magával viszi Bécsbe. Örzse is velük utazik.

Oláh Gusztáv díszletterve a Hány Jánoshoz

II. Kaland: Hány különböző hőstetteket hajt végre a bécsi udvarban, majd a Napóleon és Ferenc császár között kirobbant háborúban kapitányként vesz részt.

III. Kaland: A majlandi csatatéren Hány ezredes egyedül győzi le a francia sereget, s ejti foglyul Napóleont. A győzelmet hatalmas mulatozással ünnepli meg.

IV. Kaland: Hány nem fogadja el a jutalmat, Mária Lujza kezét, inkább haza indul falujába, hűséges mátkájával, Örzsével.

UTÓJÁTÉK: Újra Nagyabonyban, a kocsmában, ahol Hány visszaemlékezéseit a hitetlen diák tüsszentése szakítja meg, amikor képtelen történetek hangzanak el.

*„Tanu nincs rá, de minek is? Hisz tudja azt élő és holt,
Nincs oly vitéz a földön, mint Hány bátya volt!”*

Hárman valának együtt, a potrohos bíró,
Egy obsitos vitéz és a furfangos író;
A többi asztaloknál együtt és szerteszét,
Vidám parasztleányek itták a hegy levét.

Ott ültek, iddogáltak vecsernye óta már,
Keringett és fel is dőlt a bújdosó pohár;
Mátyás király sem nyert tán több éljent a Dunán,
Mint mennyit Hány János, az obsitos, magán.

S volt is miért e nagy zaj, ez éljen-háború,
Az obsitosnak párját nem látta hat falu,
A szem, a száj elállott merész beszédein,
Ország-világ csodálta vitézi tettein.

Most is kezébe kapván az öblös messzelyest,
Kalandos életéből regét regére kezd;
Hol s merre járt, mit látott, mit tett ő s társai,
S hallgatva függtek rajta mindnyájok ajkai.

Ezt a remek daljátékot 1926. október 16-án – a magyar színpad ünnepének napján – mutatták be az Operaházban. Kodály műve azóta is állandó műsordarabja a dalszínháznak Erkel Ferenc Bánk bán és Hunyadi László című operái mellett.

A Hány János című daljátékban elhangzó népdalok magyar népzene
„GYÖNGYSZEMEI”.

I. Kaland a határszélen: Örzse éneke

Sej, verd meg, Isten

Tempo giusto

m

Sej, verd meg' Isten, a - ki eztet csi-nál - ta,
De még job - ban, a - ki ezt ki - ta-lál - ta,
El - vi-szik a, el-vi-szik a sze-re - tómet messzi - re,
Sej, Ferenc csá - szár saj-ta-lan ke¹ - nye-ré - re.

sajtalan¹: sótalan, sótlan

Nyírvaja (Szabolcs m.), Kodály Zoltán

„Tudtommal most
először szólalnak meg
az Operaház
színpadán a magyar
népdalai.”

Kodály Zoltán

Jelenet a Hány János című daljátékból

Marci bácsi vidám dala:

Ó, mely sok hal terem

Tréfásan

Ó, mely sok hal terem az nagy Ba - la - ton - bah - ha - rah - ha - rah - ha - ha.
Min - den á - gon egy mé - rő makk a Ba - kony - bah - ha - rah - ha - rah - ha - ha.
Ö - rül ott a ha - lász, Rik - kon - gat a ka - nász
Ö - rö - mé - beh - he - reh - he - reh - he - he.

The musical score is written on four staves in a 2/4 time signature with a key signature of one flat (B-flat). The melody is simple and rhythmic, with lyrics written below each staff. The lyrics are in Hungarian and describe a scene of a shepherd and a hunter in a forest.

2. Szépen illik a sült kappan a cintál-bahha-rahha-rahaha,
Jó bort mérnek Füreden és Kaposvár-bahha-rahha-rahaha,
Igyál, jó barátom, tőled nem sajnálom,
sokáig éhhé-réhhé-réhéhélj!
3. Addig kell a vasat verni, amíg tü-zehhe-rehhe-rehehes.
Semmit sem ér olyan hordó, amely ü-rehhe-rehhe-rehehes.
Köll hát bele tenni, ki köll aztán venni,
ha szüksé-gehhe-rehhe-rehehes.

Alsószecse (Bars m.), Kodály Zoltán

Sterio Károly: Bakonyi kanászok

Háry és Örzse közös éneke:

Tiszán innen, Dunán túl

Rubato

1. Ti-szán in - nen, Du-nán túl,
Túl a Ti-szán van egy csikós nyá - jas - túl.
Kis pej-lo-va ki van köt - ve szűr kö-tél - lel,
pak-róc nél - kül, gaz - dás - túl.

The musical score is written on four staves in G major, 4/4 time. The tempo is marked 'Rubato'. The lyrics are in Hungarian and describe a scene on the Tisza river.

karikás ostor

2. Tiszán innen, Dunán túl,
Túl a Tiszán van egy juhász nyájastul.
Ott főzik a jó paprikást,
Meg is eszik kis vellával, fakalánnal, bográcsbul!
3. Tiszán innen, Dunán túl,
Túl a Tiszán kicsi kunyhó nyárfástul.
Mindig azon jár az eszem,
Oda vágyik az én szívem párostul.

Felsőíreg (Tolna m.), Bartók Béla

Intermezzo: közbjáték

Három részből álló – A B A – visszatérő szerkezetű zene.

Az I. kalandot a toborzó dallamra táncoló huszárok zárják.

$\text{♩} = 120$

The musical score is written on two staves in G major, 4/4 time. The tempo is marked '♩ = 120'. The score consists of two staves of music with various rhythmic patterns and dynamics.

Kodály Zoltán: Háry János – részletek; Intermezzo; Tiszán innen, Dunán túl

Fejezetek

A dalok betűrendes mutatója

I. Ünnepek, ünnepélyek

A szabadság himnusza – <i>Kodály-Jankovich</i>	8
Himnusz – <i>Erkel-Kölcsey</i>	5
Jaj, de szépen süt az őszi napsugára – <i>m. nd.</i>	14
Kecskemét is kiállítja – <i>toborzó ének</i>	13
Kossuth Lajos azt izente – <i>katonadal</i>	11
Kun verbunk – <i>toborzó ének</i>	12
Már minékünk ellenségünk – <i>Kerényi-Petőfi</i> .	15
Most szép lenni katonának – <i>katonadal</i>	11
Nem sokat ér – <i>Karai-Kodály</i>	7
Nemzetőr-dal – <i>Fónagy-Arany</i>	10
Szent István királyhoz – <i>népének</i>	6

II. Népdalok, feldolgozások

A bolhási kertek alatt – <i>m. nd.</i>	34
A csornai Hajas Gyula út – <i>m. nd.</i>	60
Adventi ének – <i>francia miseének</i>	45
A malomnak nincsen köve – <i>m. nd.</i>	41
Az ürögi faluvégen – <i>m. nd., Szőnyi Erzsébet</i> ..	20
Által mennék én a Tiszán – <i>m. nd.</i>	22
Bizony csak meghalok – <i>ballada</i>	38
Csak azt mondják – <i>m. nd.</i>	60
„... Dalra kéne kelni!” – <i>Vikár B. – Kalevala</i> ..	18
Debrecenbe kéne menni – <i>m. nd. - Bartók</i>	61
Erdők, völgyek, szűk ligetek – <i>m. nd.</i>	59
Estét harangoznak – <i>m. nd.</i>	30
Édesanyám, be szépen felneveltél – <i>m. nd.</i> ...	58
Felszántom a császár udvarát – <i>m. nd.</i>	57
Gerencséri utca – <i>m. nd.</i>	28
Gloria – <i>egyházi ének – Berthier</i>	45
Gyere velem, Molnár Anna – <i>ballada</i>	36
Görög Ilona – <i>ballada</i>	38
Ha én énekelek – <i>m. nd.</i>	33
Harangoznak a toronyba’ – <i>m. nd.</i>	39
Hej, két tyúkom tavali – <i>m. nd.</i>	53
Hej, halászok – <i>m. nd.</i>	30
Hopp ide tisztán – <i>m. nd.</i>	32
Hogyan tudtál, rózsám, idejönni – <i>m. nd.</i>	52
Jaj, angyalom – <i>m. nd.</i>	42
Kiöntött a Tisza – <i>m. nd.</i>	24
Kónyár Verka – <i>m. nd.</i>	24
Magos a rutafa – <i>m. nd.</i>	32
Mikoron Dávid – <i>Kodály Zoltán</i>	33
Mostan kedvem kerekedik – <i>Kodály Z.</i>	18
Ó, mely sok hal terem – <i>m. nd.</i>	50
Ó, te vén süllű – <i>m. nd.</i>	55

Sárgul már a fügefalevele – <i>m. nd.</i>	26
Sej, besoroztak – <i>m. nd.</i>	54
Sej, Nagyabonyban – <i>m. nd.</i>	54
Sej, verd meg, Isten – <i>m. nd.</i>	49
Szegény vagyok – <i>m. nd.</i>	56
Tiszán innen, Dunán túl – <i>m. nd.</i>	51
Tisza partján mandulafa virágozik – <i>m. nd.</i>	30

III. A romantika kora

A molnár virágai – <i>F. Schubert - Lányi V.</i>	97
A pisztráng – <i>F. Schubert - Závodszy Z.</i>	98
Aranyosom – <i>lengyel népdal</i>	101
A tavasz köszöntése – <i>R. Schumann - Z. Z.</i>	102
Altatódal – <i>francia dallam</i>	109
A vándorlás – <i>F. Schubert - Lányi Viktor</i>	97
Áldjon az Isten – <i>Erkel Ferenc</i>	74
Árpád apánk – <i>Simonffy - Thaly K.</i>	67
Bölcsődal – <i>J. Brahms - Dr. Vargha K.</i>	105
Hazám, hazám – <i>Erkel Ferenc</i>	77
Hajnalozó – <i>Liszt Ferenc - Dr. Vargha K.</i>	79
Juhászlegény – <i>népies dal</i>	67
Keserű bordal – <i>Erkel Ferenc</i>	76
Magasan repül a daru – <i>Szerdahelyi József</i>	66
Magyar ünnepi dal – <i>Liszt Ferenc</i>	84
Márfa dala – <i>M. P. Muszorgszkij</i>	106
Meghalt a cselszövő – <i>Erkel Ferenc</i>	74
Óh, szép Melinda – <i>Erkel Ferenc</i>	71
Rabszolgák kórusa – <i>G. Verdi</i>	91
Radames áriája – <i>G. Verdi</i>	93
Rákóczi induló – <i>Goll János - Wekerle L.</i>	83
Walter versenydala – <i>R. Wagner</i>	88

IV. Dalgyűjtemény

A kertemben kinyílt az édes orgona – <i>fr. nd.</i>	121
Az üldözött – <i>finn nd.</i>	119
Bécs várostól – <i>katonadal</i>	115
Dercét adnak Remetén – <i>szerb nd.</i>	117
Hogyha vár a kedvesem – <i>svájci nd.</i>	120
Kakukk – <i>lengyel nd.</i>	120
Közeleg a nagy karácsony – <i>cseh nd.</i>	117
Már olvad künn a jég s a hó – <i>holland nd.</i>	118
Most szép lenni katonának – <i>m. nd., Szőnyi E.</i>	116
Négy öszvérhajcsár, az ám – <i>spanyol nd.</i>	121
Rosalill – <i>dán nd.</i>	119
Tölgyerdőben járok – <i>ukrán nd.</i>	118